

Information till riktlinjevillkor för lotter, terminalkvitton och slumptalsgeneratorer

Innehållsförteckning

Definitioner (avsnitt 1)	3
Allmänt (avsnitt 2).....	6
Information om ansökan om typgodkännande.....	7
Vinstutfall och kontroll av vinstplan (avsnitt 2.1).....	9
Särskilt om slumpvalsgeneratorer (avsnitt 2.8).....	9
Vinstklasser (avsnitt 2.9, 2.10 och 2.11)	13
Vinstklass F3 (avsnitt 3.3)	13
Vinstklass F4 och vinstklass E3 (avsnitt 3.4 och 4.3).....	13
Krav på efterhandsdragna lotter, ej förslutna (avsnitt 4).....	14
Vinstklass E4 (avsnitt 4.4)	14
Kombinationslotter	14
Krav på terminalkvitton (avsnitt 6)	14
Krav vid tillverkning av lotter (avsnitt 7).....	14
Allmänt (avsnitt 7.1)	14
Tillträde till lokaler vid tillsyn (avsnitt 7.2).....	15
Granskningsförfarande	15
Åtkomst till information (avsnitt 7.3).....	16
Ledning och organisation i produktionen (avsnitt 7.4).....	16
Hot- och riskanalys (avsnitt 7.5).....	17
Kvalitetsansvarig och kvalitetssystem (avsnitt 7.6).....	18
Lottillverkarens lokaler (avsnitt 7.7).....	18
Lokaler för färdiga lotter (avsnitt 7.7.3)	18
Fysisk säkerhet (avsnitt 7.8)	18
Passerkontroll och passersystem (avsnitt 7.8.2).....	18
Hantering av färdiga lotter och makulatur (avsnitt 7.9)	18
Särskilt om kameraövervakning (avsnitt 7.11).....	19
Informationssäkerhet (avsnitt 7.12)	19
Utbildning för de anställda.....	19
Personliga koder för inloggning och behörighetsadministration (avsnitt 7.12.4).....	19
Särskilt om personuppgifter	19

Definitioner (avsnitt 1)

Cut and paste	Ett förfalskningssätt där man skär ut spelinformation från en eller flera lotter och sätter samman dem för att göra en vinstkombination.
Dold UV-säkring	En för ögat dold bild eller ett mönster som är tryckt med UV-fluorescerande färg. Bilden/mönstret ska endast framträda då den/det belyses med UV-ljus med våglängden 365 nm. UV-säkringen ska fluorescera i en färg som avviker från bakgrundsfärgen där den är tryckt.
Efterhandsdragen lott	En lott där dragning sker efter inköpet. Lottköparen måste invänta dragningen.
Elektronisk lott	En fysisk lottbärare som kan innehålla en eller flera lotter och innehåller elektroniska komponenter (<i>inte</i> EMV-lotter).
Fördelningsvinstdragning	En dragning där din lott deltar i en dragning där det bestäms hur hög vinsten blir.
Förhandsdragen lott	En lott där lottköparen direkt kan avläsa om lotten är en vinst- eller nitlott.
Hot- och riskanalys	En systematisk bedömning av vilka interna och externa hot som kan tänkas finnas mot verksamheten och sannolikheten för att de ska inträffa.
Kemiskt raderskydd	Pappret innehåller kemikalier som reagerar om de utsätts för lösningsmedel och/eller oxidationsmedel (alkohol, syror, kolväten, klorin, tensider etc.) genom att pappret missfärgas.

Kopieringsskydd	Dokumentsäkringar som förändras eller blir felaktiga vid kopiering. Detta skydd kan åstadkommas genom att exempelvis använda svårkopierade färger, rasterfällor, tryck eller lack som ger olika reflektion (t.ex. blank lack på matt papper).
Känslig information	Information som medger att exempelvis vinster kan lokaliseras i samband med distributionen eller att sålda högvinster successivt kan följas upp.
Lyftning	Borttagande av skikt, exempelvis skrapmassa, som döljer spelinformationen.
Mikrotext	Med mikrotext menas en liten text som utan hjälpmedel ger intrycket av att vara en linje med maxhöjd 0,30 mm och minimilängd 35 mm. Syftet med en mikrotext är att den blir otydlig/trasig vid reproduktion. Det är därför mycket viktigt att en <u>äkta</u> mikrotext är helt och tydligt läsbar i förstoring.
Pin pointing/pin pricking	Genom nålstick i skrapfärgen avläsa bokstäver, siffror eller symboler och således försöka fastställa om det är vinstlott eller ej.
Relief	Bokstäver, siffror eller symboler som påförts med tjock färgbeläggning som medför att pappersytan får en uppstående yta, eller bokstäver, siffror eller symboler som tryckts ned i pappersytan får en nedåtgående yta.
Reproduktion	Avbildning med hjälp av teknisk utrustning med efterföljande utskrift eller tryck.
RFID-tag	En elektronisk nyckel som använder tekniken Radio Frequency Identification.

Slumptalsgeneratorer	Ett tekniskt instrument för konstruktion av talföljder som har vissa statistiska egenskaper gemensamma med talföljder, som uppstår rent slumpmässigt efter en given sannolikhetsfördelning.
Spelinformation	Den information på lotten som avgör om det är en vinst- eller nitlott.
Terminalkvitto	Ett kvitto på erlagt spel, s.k. spelkvitto, är som regel ett terminalkvitto som verifierar att man betalat eller satsat pengar på ett spel.
UV-säkring	En bild eller ett mönster som är tryckt med UV-fluorescerande färg. Bilden/mönstret framträder då den/det belyses med UV-ljus med våglängden 365 nm. UV-säkringen ska fluorescera i en färg som avviker från bakgrundsfärgen där den är tryckt.
Vattenmärke	Bilder eller mönster som framställs vid papperstillverkningen och som framträder i genomlysning. Bilden/mönstret uppstår genom att pappret görs i olika tjocklek, tjockare partier upplevs som mörkare och tunna partier som ljusare.
Värdetrycksmönster	Ett värdetrycksmönster ska bestå av tunna linjer i minst två färger och med en maximal linjebredd på 0,10 mm och som möts i spetsiga vinklar. Det har många skärningspunkter och är sammanhängande. Ett värdetrycksmönster kan också vara av linjerelieftyp, dvs. där tunna hela linjer skapar ett motiv som ger intryck av att vara i relief (tredimensionellt).
Övertryck	En tryckt bild eller mönster som placerats på ovansidan av ett skrapskikt eller motsvarande. Övertrycket ska vara utformat så att det ger en tydlig indikation på om skrapskiktet har lyfts.

Allmänt (avsnitt 2)

Denna information är framtagen för att hjälpa den som ansöker om typgodkännande att förstå fastställda villkor.

De siffror som står inom parentes efter en rubrik i informationen är till för att läsaren enkelt ska kunna koppla texten till de olika avsnitten i villkoren.

Villkoren riktar sig till innehavaren av typgodkännande för slumptalsgeneratorer eller fysiska alternativt elektroniska lotter samt terminalkvitton.

Avvikelser från kraven i dessa villkor medför typgodkännandet inte längre gäller.

Andra dokumentssäkringar, än de som anges i dessa villkor (avsnitt 3-5), kan få förekomma under förutsättning att de har minst likvärdiga skyddsegenskaper. Lotteriinspektionen avgör om skyddsegenskaperna är likvärdiga och utfärdar i så fall villkor gällande dessa dokumentssäkringar. Största vikt läggs vid att slutprodukten utgörs av en säker handling och har skydd mot både totalförfalskning och ingrepp och ändringar. Finns det en likvärdig säkring som av Lotteriinspektionen bedöms ersätta det uppsatta kravet och eventuellt förbättra skyddet kan detta komma att anses uppfylla grundkravet.

Villkoren för lotter avser alla fysiska typer av lotter, dvs. tryckta eller på annat sätt framställda lottsedlar eller elektroniska lotter.

Lotter som ska granskas mot kraven ska sändas till Nationellt forensiskt centrum (NFC) eller motsvarande organ i andra medlemsländer.

Syftet med villkoren för lotter och slumptalsgeneratorer är att förhindra allt slags fusk med dessa, oavsett om det är lotterianordnaren, lotttillverkaren, distributören, lottförsäljaren, lottköparen eller vinstinlösaren som agerar i sådant syfte. Ett annat syfte är att bibehålla förtroendet för lotterimarknaden hos de enskilda lottköparna genom att kräva en god säkerhet hos aktörerna.

Villkoren har formulerats så teknik- och lösningsneutrala som möjligt mot bakgrund av den snabba tekniska utvecklingen. Villkoren ska ses som ett sätt att realisera en lägsta tillåten säkerhetsnivå.

Lotter och slumpalsgeneratorer som används i lotterier ska uppfylla dessa villkor. Likvärdiga krav gäller lotter och slumpalsgeneratorer som är lagligen tillverkade eller marknadsförda i andra medlemsländer och EFTA-länder som är parter till EES-avtalet.

Villkoren gäller för tryckta och elektroniska lotter samt för terminalkvitton.

För kombinationslotter, en lott där en del är förhandsdragen och en del är efterhandsdragen, gäller att varje del ska uppfylla villkoren i sin vinstklass. För ett förhandsdraget lotteri, som inkluderar en fördelningsdragning gäller villkoren för förhandsdragna lotter i den aktuella vinstklassen. Skulle villkoren på respektive del i en speciell kombinationslott komma i konflikt med varandra, så avgör Lotteriinspektionen vilka villkor som är överordnade.

Information om ansökan om typgodkännande

Enligt lotterilagen ska förslutna lotter som används i ett lotteri vara av godkänd typ. Detsamma gäller teknisk utrustning som används för insatser, vinstdragning eller kontroll av egentliga lotterier och bingospel. Ett beslut om typgodkännande får förenas med villkor.

Lotteriinspektionen ställer vid tillståndsgivningen av lotterier även krav på att ”öppna” lotter med efterhandsdragning ska uppnå en viss säkerhetsnivå. Om sådana krav har ställts, så tillämpas de krav som anges i detta dokument. Något LN-nummer tilldelas dock inte för denna typ av lotter. LN-nummer är en nummerbeteckning som finns på lotter godkända av Lotteriinspektionen.

Ansökan om typgodkännande av lott eller slumpalsgenerator görs på särskild blankett, som kan beställas hos Lotteriinspektionen eller hämtas på inspektionens hemsida. Till ansökan bifogas det som anges på ansökningsblanketten.

Innan Lotteriinspektionen fattar beslut om typgodkännande ska lottproducenten, lotten och slumpalsgeneratorn granskas av NFC eller motsvarande organ i andra medlemsländer och EFTA-länder som är parter till EES-avtalet. Denna granskning innebär att den tänka lottens egenskaper eller slumpalsgeneratorn granskas mot kraven i detta dokument eller, när det gäller lotter och slumpalsgeneratorer som är lagligen tillverkade eller marknadsförda i andra medlemsländer och EFTA-länder som är parter till EES-avtalet, likvärdiga krav som garanterar att motsvarande säkerhetsnivå som villkoren syftar till uppnås.

Granskningen avseende lotter sker i första hand av färdigproducerade lotter. En förutsättning för denna granskning är att NFC får minst tio provlotter ur produktionen för undersökning. Det är viktigt att lotterna skickas i mycket god tid till NFC. Handläggningstiden för lotter är normalt cirka tre veckor. NFC gör dock reservation att leveranstidpunkten kan försenas om personalen måste tas i anspråk för polisiära ärenden.

I undantagsfall kan en förhandsgranskning göras av en planerad icke färdigställd lottprodukt. Detta sker i två steg, nämligen förhandsgranskning med ledning av specificerad beskrivning av lotten och slutgranskning av färdigproducerade lotter. Till ansökan om **förhandsgranskning** ska bifogas en noggrann beskrivning av hur lotten produceras för att möta Lotteriinspektionens krav för den aktuella vinstklassen (punkt för punkt). En tidigare framställd lott med liknande utförande kan dessutom bifogas. Även om en lott har fått klartecken i en förhandsgranskning måste den **granskas i färdigt skick** för att kunna få ett typgodkännande.

Sakkunnigutlåtandet från NFC:s förhands- och slutgranskning ska bifogas ansökan till Lotteriinspektionen om typgodkännande.

Nationellt forensiskt centrum
581 94 Linköping

Ett beslut om typgodkännande utfärdas för en tid om högst tre år. En typgodkänd lott tilldelas ett LN-nummer. Om lottens design vid ett senare tillfälle väsentligt ändras eller om tillverkningsmaterial byts ut och att detta kan påverka lottens säkerhetsegenskaper ska lotten på nytt undersökas av NFC för att fastställa om säkerhetskraven fortfarande uppfylls. Exempel på väsentliga förändringar är ändring av skrapfält, lottens storlek eller att lotten trycks på ett annat papper som inte har samma skydd mot genomlysning.

Om Lotteriinspektionen vid kontroll av lotter upptäcker att de inte har de i dessa villkor angivna egenskaperna, har Lotteriinspektionen rätt att meddela förelägganden och förbud, som får förenas med vite, samt besluta om varning eller återkalla tillståndet.

Ovanstående gäller också om det konstateras att det sammanlagda vinstvärdet i den fastställda vinstplanen har underskridits eller överskridits eller att vinstfördelningen har blivit felaktig.

Ansökan om typgodkännande sänds till:

Lotteriinspektionen,

Box 199

645 23 Strängnäs

Tel 0152-650 100

Fax 0152-650 180

PlusGiro 95 45 82-3

Bankgiro 5050-0875

I samband med ansökan ska ansökningsavgift betalas till Lotteriinspektionens plusgiro eller bankgiro. Avgiftens storlek framgår av lotteriförordningen (1994:1451) och avgiftsförordningen (1992:191). Kostnader tillkommer för NFC:s granskning.

Kostnader för eventuella resor, hotell och traktamenten tillkommer för såväl Lotteriinspektionen som NFC.

Vinstutfall och kontroll av vinstplan (avsnitt 2.1)

Typgodkännandehavaren ska se till att Lotteriinspektionen ges möjlighet att kontrollera att den fastställda vinstplanen uppfylls t.ex. genom att granska dataprogram, tryckplåtar, loggar, kontrollistor och annan dokumentation för lotteriets vinstplan.

En viss styrning av den slumpmässiga fördelningen av vinster av olika typ inom det totala lotteriet kan accepteras så länge det inte innebär att lottköparna som kollektiv missgynnas eller så att risk för fusk uppstår. Ett icke acceptabelt förfarande är att leverera vinstlotterna separerat från nitlotterna.

Särskilt om slumpalsgeneratorer (avsnitt 2.8)

Enligt lotterilagen ska teknisk utrustning, som används för insatser, vinstdragning eller kontroll av egentliga lotterier och bingospel, vara av godkänd typ.

Statistiska villkor

Slumptalsgeneratorer, som ingår som givna funktioner i olika typer av programvara, uppfyller som regel de krav, som rimligen kan ställas på en slumptalsgenerator. Detta bygger på att generatorm utgår från en algoritm, som är publicerad i en internationellt erkänd tidskrift, alternativt i en bok. I dessa artiklar återfinns ofta resultat från robusta statistiska test.

Den som ansöker om typgodkännande måste kunna ange referensen, redovisa algoritmen och eventuellt den datorprogramkod, som finns i

använd standardprogramvara. I detta avsnitt finns ett exempel på ett välanvänt verk, som kan ge vägledning vid val av algoritm.

Slumptalsgeneratorer kan som regel inte direkt generera de önskade lottnumren utan att någon form av omräkning krävs. Detta omräkningsförfarande ska noggrant dokumenteras och lämnas in till Lotteriinspektionen.

Om slumptalsgeneratoren byggs in i ett program utvecklat av lotteritillverkaren, måste hela denna programkod redovisas till Lotteriinspektionen, med utförliga kommentarer och dokumentation, speciellt med avseende på de delar där själva lottnumren genereras. Vidare ska en kompilerad och exekverbar version av programmet genomgå granskning hos NFC, varvid specifik dokumentation ska bifogas i enlighet med NFC:s kravspecifikationer. Förutom den vid NFC gjorda granskningen kommer Lotteriinspektionen vid behov att genomföra utfallstest på färdig produkt. I kommentarerna till detta avsnitt finns ytterligare information om omräkningsförfarandet.

Test av genererade lottnummer

Exempel på test, som kan bli aktuella för genererade lottnummer är X^2 -test (*chi-två-test*), autokorrelationstest och runs-test. I förekommande fall kan även undersökning av multivariata strukturer bli aktuellt och Lotteriinspektionen ger instruktioner för genomförande av testen. Syftet med sådana test är främst att slumptalsgeneratorer, eller program för omräkning av slumpantal till lottnummer, som visar sig inte uppfylla kraven, ska utgå på ett tidigt stadium. I kommentarerna till detta avsnitt finns ytterligare information om X^2 -testet.

Underlag för val av algoritm

Exempel på moderna slumptalsgeneratorer är *Mersenne Twister* (Matsumoto & Nishimura, 1998) och *Blowfish* (Schneier, 1993) Blowfish är en krypteringsmetod, men tekniken används även för att skapa pseudo-slumpantal.

Äldre algoritmer för pseudoslumpantal beskrivs i Knuth (1997). I denna föreslås bl a kongruensgeneratorer, som har följande konstruktion: Via en algoritm skapas (för det *ite* slumptalet) ett heltal, X_i , mellan 1 och (ett valt tal) M . Från X_i bildas ett tal U_i genom

$$U_i = X_i / M$$

Talet U_i kommer på detta sätt att hamna mellan 0 och 1 och man inser att det finns maximalt M unika tal. Om det finns precis M unika tal säges generatoren ha full period. M begränsas av storleken hos datorns primärminne och för en 32-bitars dator kan M därför väljas till max. 2^{32} . (För 16-bitars datorer gäller förstås 2^{16} .)

Algoritmen för att skapa X_i har följande utseende:

$$X_i = (a X_i + c) \text{ mod } M$$

där a och c är konstanter och $\text{mod } M$ innebär att X_i är resten vid division med M . För att datorn ska få full period ställs krav på valen av a och c . Specifikation av dessa krav ges i boken av Knuth, men kort kan sägas att c och M ej får ha gemensamma delare och att a ska väljas så att $a+3$ är delbar med 4 och $a+p-1$ är delbar med p , för varje primtal, p , som delar M . Om M väljs till 2^{32} måste c vara udda. Exempel på val av parametrar är $M=2^{32}$, $a=1589013525$ och $c=1$. Ytterligare exempel ges i Ripley (1983).

Algoritmen för att skapa successiva X_i -värden behöver ett startvärde, X_0 . Detta gäller för alla val av algoritmer och alltså inte bara för linjära kongruensgeneratorer. Moderna slumpalsgeneratorer utnyttjar endera en hårdvarugenerator (TPRNG) som via zenerdiodteknik eller termiskt brus skapar riktiga slumpal, eller entropin i de processer som föregår i värddatorns operativsystem. Hastigheten hos den successiva följderna av slumpal i sådana generatorer lämpar sig dock inte för att tjänstgöra som slumpalsgeneratorer till mjukvaran, men kan med fördel användas för att sätta startvärdet, det s.k. fröet. Ett annat sätt att skapa startvärde är att göra detta första gången, lagra X_0 på externfil, och sedan spara det sista skapade X_i på annan externfil. När generatoren nästa gång används läses detta sista värde in som nytt X_0 . På detta sätt kan alla lottnummerserier återskapas.

Information om omräkningsförfarandet

Omräkningsförfarandet handlar ofta om att dra lottnummer "utan återläggning". En vanlig metod att göra detta är att dela in intervallet 0 till 1 i precis så många lika stora delintervall, som man vill ha lottnummerantal. Generatorerna ovan har en period, vilket innebär att samma slumpal inte återkommer förrän hela perioden har genomgått, förutsatt full period. Dock kan flera unika slumpal tillhöra samma delintervall. För att uppnå dragning utan återläggning krävs därför ett antal säkerhetskravssatser i det datorprogram som används. Säkerhetskravssatserna ska undersöka vilket intervall som är aktuellt och om detta intervall har besökts förut ska dragningen av aktuellt nummer upprepas.

Information om χ^2 -testet

χ^2 -testet utförs på följande sätt: Antag att lotteriet består av numren 1, 2, 3, ..., M . Varje nummer bör då dras med sannolikheten $1/M$. Om vi vill testa detta ska vi dra N nummer så att $N=10M$, dvs. minst tio gånger antal lotterinumner. I en tabell noterar vi hur många gånger varje nummer blir draget i denna serie. Antag att nummer 1 blir draget n_1 ggr, nummer 2 n_2 ggr etc. Beräkna sedan följande s.k. teststorhet:

$$T = \frac{(n_1 - N/M)^2}{N/M} + \frac{(n_2 - N/M)^2}{N/M} + \dots + \frac{(n_M - N/M)^2}{N/M}$$

T jämförs sedan med en tabell över χ^2 -fördelningen. Det tal i tabellen, som T ska jämföras med ska motsvara $M-1$ frihetsgrader och vald felrisk (α) i det test man vill göra. T ska inte överstiga detta tabellvärde. En dylik tabell återfinns i de flesta grundläggande läroböcker i statistik (t.ex. Hogg & Tanis. 2006). Alternativt används statistiska funktioner i kommersiell programvara (t.ex. Microsoft Excel) för att beräkna det s.k. P -värdet för teststorheten T . Detta P -värde ska inte understiga den valda felrisken (α).

Autokorrelationstest finns väl dokumenterat i flera läroböcker i statistisk tidsserieanalys, t.ex. (Cryer & Chan, 2008) Runs-test finns väl dokumenterat i flertalet grundläggande läroböcker i statistik, t.ex. (Hogg & Tanis, 2006). Multivariata strukturer undersöks främst med principalkomponentanalys (se t.ex. (Manly, 2004).

Referenser

- Cryer, J.D., Chan K-S. (2008). *Time Series Analysis – With Applications in R*. 2nd ed. Springer.
- Hogg, R.V., Tanis E.A. (2006). *Probability and Statistical Inference*. 7th ed. Pearson Prentice Hall.
- Knuth, D.E. (1997) *The art of Computer Programming 2, Seminumerical Algorithms*. 3rd ed. Addison-Wesley.
- Manly, B.F.J. (2004). *Multivariate Statistical Methods – A Primer*. 3rd ed. Chapman & Hall/CRC.
- Marsaglia, G. (1995) The Marsaglia Random Number CDROM including the DieHard Battery of Tests of Randomness. Department of Statistics and Supercomputer Computations Research Institute. Florida State University, USA.

Matsumoto, M. & Nishimura, T. (1998) Mersenne twister: a 623-dimensionally equidistributed uniform pseudorandom number generator. *ACM Trans. Model. Comput. Simul.* 8, 3.

Ripley, B.D. (1983) Computer Generation of Random Variables: A Tutorial. *International Statistical Review*, 51, s. 301-319.

Schneier, B (1993) Description of a New Variable-length Key, 64-bit Block Cipher (Blowfish). *Fast Software Encryption* 1993: 191-2004

Vinstklasser (avsnitt 2.9, 2.10 och 2.11)

För att lotterna ska bli godkända i vinstklass F4/E4 krävs även att lottillverkaren är godkänd enligt villkoren i avsnitt 7.

Följande klasser av lotter finns:

Klass F1/E1 med högsta vinstvärde	1/33 av gällande prisbasbelopp
Klass F2/E2 med högsta vinstvärde	1/6 av gällande prisbasbelopp
Klass F3/E3 med högsta vinstvärde	1 gällande prisbasbelopp
Klass F4/E4 med högsta vinstvärde över	1 gällande prisbasbelopp

Följande klasser av elektroniska lotter finns:

Klass EL1 med högsta vinstvärde	1/6 av gällande prisbasbelopp
Klass EL2 med högsta vinstvärde över	1/6 av gällande prisbasbelopp

Vinstklass F3 (avsnitt 3.3)

Anledningen till villkoret F3.9, som avser att spelinformationen inte får ha fasta positioner, är för att motverka s.k. pin pointing/pin pricking.

Vinstklass F4 och vinstklass E3 (avsnitt 3.4 och 4.3)

Anledningen till villkoren F4.11 och E3.4, som avser att spelinformationen ska skyddas mot förändring, är för att både förhands- och efterhandsdragna lotter ska skyddas mot exempelvis radering och ändring samt ombyggnad av lotten, s.k. cut and paste.

Eftersom det kan vara svårt för tryckeriet att åstadkomma en acceptabel mikrotext kan mikrotextern placeras i ett skrapfält. Mikrotext regleras i villkor F4.12 och E4.6.

Krav på efterhandsdragna lotter, ej förslutna (avsnitt 4)

Villkor för efterhandsdragna lotter framgår av tillståndet för lotteriet. Lotteriinspektionen rekommenderar att tillståndsgivaren använder dessa villkor för ej förslutna efterhandsdragna lotterier.

Vinstklass E4 (avsnitt 4.4)

E4.7 Lotten ska vara tillverkad av vattenmärkt papper, eller papper med motsvarande säkerhet. Pappret ska ha skydd mot kemisk radering.

Det som åsyftas ovan med motsvarande papper är att lotten har en kombination av olika säkerhetsdetaljer som ger motsvarande skydd som ett vattenmärkt papper.

Kombinationslotter

I kombinationslotter, det vill säga en lott som både är förhands- och efterhandsdragen lott, kan konflikt uppkomma gällande genomsynsskydd kontra en dokumentssäkring som bygger på genomsikt, s.k. vattenmärke. Av naturliga skäl måste genomsynsskyddet då prioriteras.

Krav på terminalkvitton (avsnitt 6)

Ett kvitto på erlagt spel, s.k. spelkvitto, är som regel ett terminalkvitto som verifierar att man betalat eller satsat pengar på ett spel.

För att lotten ska anses ha ett kopieringsskydd ska minst ett av följande krav ska vara uppfyllt; svårkopierade färger, rasterfällor, tryck eller lack som ger olika reflektion (t.ex. blank lack på matt papper) eller specialpapper.

Krav vid tillverkning av lotter (avsnitt 7)

Allmänt (avsnitt 7.1)

Villkoren i avsnitt 7 avser tillverkningen av lotter. Det åligger typgodkännandehavaren att säkerställa att villkoren efterlevs. Avvikelser mot villkoren i detta avsnitt medför att lotten inte längre är typgodkänd.

Villkoren i detta avsnitt gäller för typgodkännande av lotter i vinstklasserna E4 eller F4 samt för typgodkännande av slumpalsgeneratorer som ska användas i nämnda vinstklasser såvitt avser avsnitt 3.4 och 4.4.

Produktionen och anläggningen ska vara granskad och godkänd av NFC eller motsvarande organ (se s. 7 i detta dokument).

Tillträde till lokaler vid tillsyn (avsnitt 7.2)

Innan en lottproduktion för första gången påbörjas ska anmälan göras till Lotteriinspektionen. Inspektionen avgör vem eller vilka som ska utföra granskningen.

All den information som Lotteriinspektionen, eller den som inspektionen utser, behöver för att kunna utföra sitt arbete ska lämnas. Om typgodkännandeinnehavaren i något fall anser att informationen bör vara sekretessbelagd ska detta anges.

Typgodkännandeinnehavaren ska garantera att granskarna får tillgång till de lokaler som upptas i detta dokument, att kompetent personal får medverka i olika granskningsmoment samt att säkerhetschef (och eventuell informationssäkerhetsansvarig) medverkar i den del av granskningen som berör säkerheten.

Typgodkännandeinnehavaren ska hålla sig väl informerad om hur lotterna produceras.

För att inte riskera försenad produktionsstart, bör anmälan göras minst tre månader före tänkt produktion eftersom granskningen kan leda fram till att åtminstone allvarligare brister måste avhjälpas. Den som påkallar besöket är betalningsansvarig. Den personal som utför granskningen har tystnadsplikt och samtliga handlingar inklusive granskningsrapporten behandlas som hemligt material; allt så långt svensk lagstiftning tillåter detta.

Granskningsförfarande

Nyproducerade lotter begärs in för kontroll, för att säkerställa att företaget håller en tillräckligt hög teknisk tryckkvalitet för produktion av lotter.

Granskningen genomförs av Lotteriinspektionen eller därför utsedd granskare och tar som regel en till en och en halv dag (beroende på om lottillverkaren har granskats tidigare eller om avgörande förändringar

genomförts hos tillverkaren). Granskningen görs med utgångspunkt från Lotteriinspektionens villkor i avsnitt 7.

Efter granskningen sammanställs en granskningsrapport som översänds till den som beställt uppdraget. I rapporten redovisas **dels** vilka eventuella avvikelser från villkoren som har påvisats **dels** om NFC föreslår att Lotteriinspektionen ska godkänna lotttillverkaren för produktion av lotter i de högsta vinstklasserna. Beställaren skickar en kopia av NFC:s granskningsrapport till Lotteriinspektionen. NFC:s granskningsrapport ligger till grund för Lotteriinspektionens typgodkännandebeslut för enskild lott.

Godkännandet är tidsbegränsat till 36 månader eller kortare beroende på iakttagelser som gjorts i samband med granskningen. Påvisade avvikelser ska vara åtgärdade inom två månader och ska redovisas skriftligen. Större avvikelser kan medföra en ny granskning.

Beställaren av granskningen faktureras för uppdraget.

Åtkomst till information (avsnitt 7.3)

Typgodkännandehavaren ska säkerställa att all den information som Lotteriinspektionen, eller den inspektionen utser, behöver för att kunna utföra sitt arbete ska inlämnas.

Lotteriinspektionen, eller den inspektionen utser ska ges tillträde till lokaler och utrustning för att kunna utöva kontroll och tillsyn.

Ledning och organisation i produktionen (avsnitt 7.4)

Den som tillverkar lotterna ska vara organiserad och ledas på ett sådant sätt att det finns en tydligt definierad ansvarsfördelning mellan olika befattningshavare i lottproduktionen.

Det ska finnas en utsedd informationssäkerhetsansvarig. En viktig uppgift för denne är att skaffa en helhetsbild av säkerheten, att kontrollera givna regler följs samt att kontinuerligt anpassa skyddet mot den vid olika tidpunkter gällande hotbilden och produktionsprocessen.

Syftet att det ska finnas en säkerhetschef och informationssäkerhetsansvarig är att säkerställa att det inte finns oklarheter om vem som ska upprätthålla de säkerhetsnivåer som ska gälla. Vilka dessa nivåer är, ska dokumenteras i kvalitetssystemet, se avsnitt 7.6 i villkoren. Rollen som

informationssäkerhetsansvarig kan samordnas med säkerhetschefens uppgifter men bör läggas på någon annan.

Informationssäkerhetsansvarige ska ha förståelse för alla i lottproduktionen berörda processer och säkerheten ska omgående anpassas då det sker förändringar i produktionen. Den säkerhetsansvarige har en viktig roll när det gäller att driva säkerhetsfrågor, att åtgärda upptäckta brister och att samordna insatser för att skapa en totalt sett god säkerhet.

Hot- och riskanalys (avsnitt 7.5)

Hot- och riskanalysens omfattning bör anpassas efter verksamheten och bör inte göras mer omfattande än nödvändigt. Syftet är att säkerställa att man har ett välstrukturerat och genomtänkt underlag för lösningar i säkerhetsarbetet. Revideringarna ska dokumenteras och inte spridas till fler än dem som behöver informationen för sin tjänst.

Hot- och riskanalysen ska inkludera de hot som kan emanera från personal, eventuellt i maskopi med utomstående personer eller under press från sådana personer. Resultatet av analysen ska dokumenteras, men får inte spridas till fler än dem som behöver informationen för sin tjänst.

Hoten kan rikta sig mot:

Integritet – att informationen i berörda processer och i databaser förblir korrekt.

Konfidentialitet – att informationen är skyddad från otillbörlig åtkomst och säkerställer att användaren är den han/hon uppger sig vara (autenticitet).

Tillgänglighet – att informationen når användaren vid rätt tid. Även skydd mot allvarliga avbrott (katastrofer) finns inom området tillgänglighet. Det vill säga ”rätt information till rätt användare i rätt tid”. För denna analys kan kravstandarden SS-ISO/IEC 27002 vara till god hjälp. Identifierade risker ska hanteras snarast möjligt med lämpliga åtgärder.

En katastrofplan ska beskriva vilka åtgärder som behöver vidtas vid allvarliga händelser som riskerar produktionsstopp orsakade av t.ex. brand, vattenskada, feltillverkning, förlust av information eller lotter.

Kvalitetsansvarig och kvalitetssystem (avsnitt 7.6)

Det är inget krav på att lotttillverkaren är certifierad enligt någon standard, t.ex. ISO 9000, men det är en fördel om tillverkaren har ett etablerat samarbete med någon extern revisor. Säkerhetsarbetet ska vara tydligt dokumenterat och kända av dem som är berörda. En viktig del i kvalitetssystemet är hur verksamheten utvecklas och hur man systematiskt tar reda på var det finns förbättringspotential. Ett sådant sätt är att dra lärdomar av incidenter och eventuella klagomål från externa intressenter.

Lotttillverkarens lokaler (avsnitt 7.7)

Byggnaden och lokalerna däri ska vara utformade så att man har en enhetlig säkerhet i hela anläggningen. Det handlar därför om att genom en hot- och riskanalys definiera den nivå som kan anses tillräcklig för att möta realistiska hot, se avsnitt 7.5 i villkoren. Suboptimeringar ska undvikas.

Lokaler för färdiga lotter (avsnitt 7.7.3)

För att minimera risken för stöld ska färdiga produkter och annat känsligt material ska förvaras på säkert och skyddat sätt. Ett säkert och skyddat sätt kan lösas på många sätt. Typgodkännandeinnehavaren ska säkerställa att lotttillverkaren får redovisa sin lösning, vilken Lotteriinspektionen tar ställning till vid granskningsbesöket.

Fysisk säkerhet (avsnitt 7.8)

Passerkontroll och passersystem (avsnitt 7.8.2)

Av villkoren framgår det att passersystemet ska ha minneskapacitet för att registrera in- och utpasseringar o.dyl. för de tre senaste hela kalendermånaderna. Vid upprepade försök till överträdelse av tilldelad behörighet ska detta utredas.

Hantering av färdiga lotter och makulatur (avsnitt 7.9)

För transport av färdiga lotter till kunden bör välrenommerat företag, som har fordon som kan plomberas, anlitas. Vägvalet ska styras så att transportören inte väljer en mera riskabel väg för att vinna exempelvis ekonomiska fördelar. Mellanstopp ska undvikas. Leveransen till kunden bör planeras så att godset kan lossas och ställas i säkert förvar omedelbart vid ankomsten. Tillfällig uppställning av lastbilen över natt eller annan tid ska alltså undvikas.

Särskilt om kameraövervakning (avsnitt 7.11)

Om kameraövervakning har installerats, bör kameror med tillräckligt god upplösning väljas för att kunna identifiera personer i efterhand, se t.ex. NFC:s riktlinjer ”Kameraövervakning” URN:NBN:se-2005-19 som finns att ladda ner från NFC:s hemsida.

Informationssäkerhet (avsnitt 7.12)

För att kunna optimera det förebyggande säkerhetsarbetet ska det genomföras en hot- och riskanalys enligt avsnitt 7.5 i villkoren. Denna analys ska identifiera interna och externa hot mot informationssäkerheten samt innehålla en bedömning av risken för att ett visst hot realiserar.

Utbildning för de anställda

De anställda ska ha erhållit nödvändig information och utbildning om behovet av hög säkerhet i informationsförsörjningen och de konsekvenser som uppstår om nivån inte upprätthålles. Det ska ha säkerställts att de anställda följer och är lojala mot givna föreskrifter samt att korrigerande åtgärder vidtas då brister upptäcks.

Personliga koder för inloggning och behörighetsadministration (avsnitt 7.12.4)

Behöriga personer ska ha personliga och unika inloggningskoder, som till sin komplexitet anpassas efter det skydd som ska uppnås. Lösenord kan bestå av säkerhetsdosa och personlig kod och ska bestå av minst åtta alfanumeriska tecken.

Enligt villkoren ska en persons behörighet omgående anpassas vid förändringar i arbetsuppgifter eller då någon lämnar sin anställning. Detta ska även beaktas vid längre ledighet.

Särskilt om personuppgifter

När det gäller skyddet av personuppgifter rekommenderar Lotteriinspektionen att tryckeriet bestämmer proportionerliga maxperioder för bevarande av personuppgifter med anknytning till övervakning av rörelser in och ut i lottproducentens lokaler, tillgång till datorrum och till datorer och för de uppgifter som spelas in med kameraövervakning. Dessa tider bör vara så korta som möjligt och vara i överensstämmelse med tillämplig lagstiftning i det land tryckeriet är beläget.